

GAZİANTEP KENT MERKEZİNDE HAMAM KÜLTÜRÜ

THE BATH CULTURE IN THE CITY CENTER OF GAZİANTEP

Ayşenur ÖZDAL*

ÖZ: Hamamlar, Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan geleneksel temizlenme mekânlarıdır. Geniş bir yapı içerisinde tasarlanan hamamlar temizlik kültürü etrafında toplumsal iletişimin gerçekleştiği ve kültürel değerlerin yaşatıldığı sosyal alanlar olmuşlardır. Anadolu'daki hamam geleneği Roma hamam kültürünün bir devamı olmuş, bu gelenek zamanla yeni değerler kazanarak özgün bir forma ulaşmıştır. Bu çalışmada somut ve somut olmayan kültürel mirasın korunması kapsamında Gaziantep kent merkezindeki hamam kültürünü kayıt altına alarak muhafaza etmek amaçlanmıştır. Bu amaçla literatür araştırmasıyla birlikte kişisel görüşme ve gözlem yöntemleri kullanılarak veriler toplanmıştır. Elde edilen verilerle Gaziantep hamam kültürünün son yüzyıldaki durumu ve değişimi belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada, hamam kültürünün tarihi ve Gaziantep hamamlarıyla ilgili bilgi verildikten sonra geçiş dönemleri bağlamında hamam çeşitleri ve Gaziantep'te hamam kültürü etrafında yaratılmış edebi ürünler hakkında bilgi sunulmuştur. Ardından kent kültüründeki hamam geleneğinin tanınmasına yardımcı olan Gaziantep Hamam Müzesi hakkında bilgi aktarılmış, günümüzde değişen banyo yapısı ve kültürü ile hamam geleneğinin değişim ve dönüşümüne yönelik bir değerlendirme sunulmuştur. Bunun sonucunda, geçtiğimiz yüzyılda zengin kültürel içerikle törensel faaliyetlerin gerçekleştirildiği hamamların geleneksel fonksiyonunu yavaş yavaş kaybettiği; bireysel ev banyoları, lüks tüketim mekânı olan işletmeler ve otel bünyelerindeki yeni unsurlara sahip hamamların temizlik için daha sık tercih edildiği ve bu ortamlarda eski geleneklerin bir kısmının kaybolduğu, bir kısmının ise güncellendiği ve dönüştüğü görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Gaziantep, hamam, kültür, kültürel mekân, gelenek.

ABSTRACT: Baths hold an important place in Turkish culture as traditional cleansing spaces. Designed within spacious structures, baths have been social areas where cultural values revolving around cleanliness are preserved and social interactions take place. The bath tradition in Anatolia is a continuation of the Roman bath culture, which has gradually acquired new values and formed its own distinctive identity. In this study, the aim was to document and preserve the bath culture in the city center of Gaziantep within the framework of safeguarding both tangible and intangible cultural heritage. To achieve this goal, a combination of literature review, personal interviews, and observational methods were employed to gather data. The obtained data aimed to determine the current state and changes in Gaziantep's bath culture over the past century. Following an introduction to the history of bath culture and information about Gaziantep's baths, the study provides insights into the various types of baths and the literary works created around the bath culture in Gaziantep within the context of ceremonial traditions. Subsequently, information about the Gaziantep Hamam Museum, which contributes

* Dr. Öğr. Üyesi-Gaziantep Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
/Gaziantep -aysenurozidal@hotmail.com (Orcid: 0000-0002-8941-4503)

to the recognition of bath traditions in the city's culture, is presented. Furthermore, a glimpse is given into the changing bathing structures and culture in contemporary times, along with the transformation and evolution of the bath tradition. As a result, it has been observed that over the past century, baths, once vibrant cultural spaces, have gradually lost their traditional functions. Traditional baths have been gradually replaced by individual home bathrooms and new establishments within the framework of luxury consumption, such as hotels, where some of the old traditions have been lost while others have been updated and transformed.

Keywords: Gaziantep, bathhouse, cultur, cultural venue, tradition.

Giriş

Kültürel süreklilik ve çeşitlilik için engel teşkil eden olgular modernleşme ile belirmektedir. İnsanoğlu, kültürel belleğin oluşup geliştiği ve kültürel unsurların nesilden nesile aktarıldığı mekânlardan uzaklaşarak modern yaşamın peşinden gitmiş ve modernleşme sürecinde oluşan yeni mekânlarda yeni edinimlere sahip olmuşlardır. Kültürel üretim ve aktarımın gerçekleştiği mekânın kaybolmasıyla kültüründe kaybolması neticesi ortaya çıkmıştır (Oğuz, 2007: 32). Kültürel mekân örneği olan hamamlar, Anadolu'nun zengin tarihinde derin bir köke sahiptir ve önemli geleneklerin yeşerdiği, yaşatıldığı ve aktarıldığı alanlardır. Bu temizlenme mekânları, farklı bölgelerde farklı özelliklere sahip olsa da her yerde sosyal ve kültürel birleştirici bir rol üstlenmiştir. Gaziantep kenti, hamam kültüründe kendine özgü bir dokuya sahiptir. Bu çalışmada, Gaziantep kent merkezindeki hamam kültürünü ele almaya ve bu kültürün tarihsel geçmişi, işleyişi, kültürel varlığı ve günümüzdeki durumu hakkında bilgi sağlamaya odaklanılarak Gaziantep'teki hamam kültürünün geleneksel çeşitliliğini kayıt altına almak ve korumak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, literatür taraması yoluyla hamam kültürünün tarihine ve Gaziantep'teki hamamların özelliklerine ilişkin bilgiler elde edilmiştir. Daha sonra, Gaziantep'teki hamam kültürünün tören geleneği bağlamında çeşitlilik ve işleyişini anlamak için kişisel görüşmeler gerçekleştirilerek veriler toplanmıştır. Bunun neticesinde, asker hamamı, damat hamamı, gelin hamamı, kırk hamamı, nevse hamamı ve ev çıkarma hamamı gibi farklı hamam türlerinin varlığı tespit edilmiştir. Ayrıca Gaziantep kent merkezinde hamam kültürü etrafında söylenmiş sözlü kültür ürünleri yine kişisel görüşme ve literatür taraması yoluyla elde edilmiş ve çalışmada aktarılmıştır. Gaziantep'teki hamamların kent kültüründeki önemini gösteren Gaziantep Hamam Müzesi ile değişen ve dönüşen hamam kültürüne ilişkin bilgilendirme yapılarak, bu kültürün günümüzdeki durumunun nasıl şekillendiğine dair bir değerlendirme sunulmuştur. Gaziantep hamam kültürünün pratiklerinin ve edebi varlığının korunması, gelecek nesillere aktarılması, sosyal ve turistik açıdan potansiyelinin değerlendirilmesi ve dönüşen hamam kültürünün incelenmesine odaklanmış bu çalışmanın gelecekteki araştırmalar ve kültürel mirası koruma çalışmalarına bir kaynak oluşturacağı düşünülmektedir.

Hamamın Tarihi ve Türk Hamamları

Arapça kökenli olan hamam sözcüğü “yıkılacak yer, yunak, ısıdam” anlamlarındadır (TDK, 2011: 1037). Antik çağ kültürlerinde beden temizliği önemli olmuş olsa da hamam yapılarına dair en eski kalıntılar M.Ö. 5. yy.a aittir. Ancak yazılı kaynaklar banyo kültürünün çok daha eskilere gittiğini kaydetmiştir (Şahin, 2009: 27). İnsanların temizlenmek için kullandıkları kapalı alanların ilk örnekleri Ege, Mısır ve Hindistan’da görülmüştür. Daha sonra bu kapalı yıkanma alanları Antik Yunan’da “gymnasium” denilen, sporcuların fiziksel hazırlığı için kullanılan binaların içinde veya müstakil yapı olarak görülmüştür. Bununla beraber bugünkü hamamların ilk formları olarak sıcak sulu ve içi ısıtılan örnekler Romalılar tarafından yapılmıştır (Uluumay, 2009: 11). Romalıların sıcak sulu hamamlarla tanışması ve bir gelenek olarak bundan zevk almaları Güney İtalya ve Sicilya’daki Yunanlarla kurdukları temaslar ile gerçekleşmiştir. Romalıların ilham aldığı Yunan hamamları M.Ö. 4. yy. sonları ile 3. yy. başlarına aittir. Roma hamamları merkezi ve yerden ısıtma sistemine sahipken Yunan hamamlarının ısıtma sistemleri daha ilkeldir. Yunan hamamlarında bölümlerin farklı derecelerde ısıtılması ve her bölümde farklı servisler verilmesi gibi işleyiş de mevcut değildir. Yunan hamamlarına örnek olarak verilen Gela Hamamlarında bölümler bağımsız olarak tasarlanmış, bölümlerin üst ve yanları diğer birimlerden su sıçramasını engelleyecek biçimde tasarlanmıştır (Yegül, 2011: 58). Roma hamamları güneşin doğuşundan başlayarak on beş saat kadar hizmet vermiştir. Bu süre içinde hamama gelen müşterilerle, hamamın faal kalabilmesi için yapılan masrafın karşılanmasının mümkün olmadığı yapılan araştırmalarla görülmüştür. Roma devleti bu durum karşısında hamamlara sübvansе uygulamış ve herkesin hamamdan faydalanmasını sağlayarak bu tesisler üzerinde “koruyucu” rol üstlenmiştir (Mert, 2009: 54-55).

Türklerin, ana vatanda Bizanslılarla ilişkileri 11. yy.da başlamıştır. Anadolu’da Bizans Dönemi’nden önce Roma medeniyeti vardır. Bizanslılar hamam inşasını Romalılardan öğrenmişlerdir. Türk hamamları da Roma etkisini taşımaktadır ancak Türkler kendi mimari usullerine göre hamam geleneğini yeni yapılarla devam ettirmişlerdir. Hatta Roma hamamını Türkler milli karaktere bürümüşlerdir ve milli bir karaktere bürünen hamam mekânı dünya üzerinde “Türk hamamı” olarak tanınmıştır (Ünver, 1950: 198-200; Ünver, 1973: 87-88). Anadolu’daki Bizans hamamlarına bakıldığında bunlardan günümüze ulaşan hamam sayısı oldukça azdır. Kullanım amacı açısından Bizans dönemindeki hamamların bilhassa 6-7. yy.dan sonra yaşanan gündelik hayattaki değişen tercihler neticesinde hastalıkların tedavisi gibi mecburi durumlar haricinde kullanılmadığı bunun neticesinde de hamam inşasının neredeyse yok denecek kadar azaldığı görülmüştür. Yapılan ilk Bizans hamamları Roma hamam planının küçültülmüş örnekleridir (Eravşar, 2009a: 65). Anadolu Selçuklu dönemine ait hamamlar kültürel bakımdan önceki dönemlerin izlerini taşımakla

beraber yapım tekniği bakımından kendine özgü niteliklere sahiptir (Eravşar, 2009b: 69).

Hititlerde, Eski İran'da, Hindistan'da, Eski Mısır'da ve Çin'de din adamları ibadet yaparak günahlardan temizlenmek için yıkanmayı zorunlu kılmışlardır. Bu hassasiyet semavi dinlerde de mevcuttur. Museviler beş bin yıldır arınmak için yıkanmışlar; Hristiyanlar, yeni doğan bebeğin Âdem ile Havva'nın işledikleri günahların mirasçısı olduğunu düşünmüş ve bundan arınmak için bebekleri vaftiz etmişlerdir. İslamiyet'te de abdest almanın hem maddi hem de manevi temizliği sağladığı düşünülmüştür (Uluumay, 2009: 11-12). Müslümanların kutsal kitabı Kuran-ı Kerim'de Maide suresinde şöyle buyrulmuştur (URL-1):

“Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalkacağınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi yıkayın; başlarınızı meshedin, ayaklarınızı da topuk kemiklerine kadar (yıkayın). Eğer cünüp olursanız temizlenin. Şayet hasta veya yolculuk halinde veya içinizden biri ayak yolundan gelirse yahut kadınlarla cinsel ilişkide bulunursa, bu hallerde su bulamadığınız takdirde temiz bir toprağa yönelin (teyemmüm edin), yüzünüzü ve ellerinizi onunla meshedin. Allah size herhangi bir güçlük çıkarmak istemez, fakat O sizi tertemiz kılmak ve üzerinizdeki nimetini tamamlamak ister ki şükredesiniz.”

Bu ifadelerle göre temizlik için yıkanmanın şart olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca hadislerle de temizliğin imanın şartı olduğu belirtilmiştir. İslamiyet'in öğretileri doğrultusunda Müslüman Türkler temizlik kültürünü benimsemenin yanında oldukça ileri boyutta geliştirmiş, Osmanlılar hâkim oldukları tüm coğrafyalarda hamam inşa etmişlerdir (Uluumay, 2009: 13). 11. yy.da Türklerin Anadolu'ya yerleşmeye başlaması ile birlikte bölgedeki diğer yapılar gibi eski dönem hamamları da İslam'ın temizlik kurallarına uygun biçimde onarılıp restore edilerek kullanılmıştır (Önge, 1995: 9). İslamiyet'te beden mahremiyetinin korunması gerektiği ile ilgili çok açık ifadeler bulunmasına ve yasaklara uyulmadığı takdirde büyük cezalar verileceği belirtilmiş olmasına rağmen hamamın Türk-İslam kültürünün egemen olduğu Anadolu'da cazip bir merkez olduğu görülmektedir.

Kültürel Mekân Örneği Olarak Gaziantep Hamamları

Günümüzde hem geleneksel hem de modern hamam sayısı çok olan ve bu mekânlar çevresinde gelişen zengin kültürel varlığa sahip Gaziantep'te geçmişte de hamamların rağbet gördüğü bilinmektedir. Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde Gaziantep hamamları ile ilgili şu bilgiler yer almaktadır (Evliya Çelebi, 2020: 380):

“Paşa Hamamı, suyu, havası, binası, hamam takımları, esvapları pâk beyaz dilber tellâklı aydınlık hamamdır. Sultan Hamamı, Naiboğlu Hamamı kale dibindedir. Tabak Hamamı, Pazarcık Hamamı, Şeyh Hamamı, merdivenle inilir Çukur Hamam, Hengâme Hamamı, Pazar Hamamı, Mücellid Hamamı, Keyvan Bey Hamamı, Piyale Paşa Hamamı, yakınında Tüffâhiye Hamamı, Beşyaşar Hamamı ve Kale Hamamı kâh işler ve kâh kapalıdır. Ve 300'den fazla özel hane hamamı vardır.”

Gaziantep'te geleneksel mimarisi ile bilinen tarihî hamamlar şunlardır (Ararat, 2018): Lala Mustafa Paşa Hamamı, Keyvanbey Hamamı, Tabak

Hamamı, Kale Hamamı, Hüseyin Paşa Hamamı, Şeyh Fethullah (Şih) Hamamı, Göymen Hamamı, Tutlu Hamamı, Naip Hamamı, İki Kapılı Hamam, Şehitler Hamamı, Eski Hamam. Günümüzde Eski Hamam restore edilerek peynir müzesine dönüştürülmüştür ve UDMA müze adıyla yerli ve yabancı misafirlere hizmet vermektedir. Paşa Hamamı ise hamam müzesi olarak belediye tarafından restore edilmiştir. Bu müze ile hamama ait somut ve somut olmayan mirasın aktarımı sağlanmaktadır. Halk arasında Çıkrıkçı Hamamı olarak da bilinen Hüseyin Paşa Hamamı günümüzde pasaj olarak hizmet vermektedir. Tutlu Hamamı kısmen yıkılarak yerine alışveriş dükkânları inşa edilmiştir. Şih Hamamı, Tabak Hamamı, Naip Hamamı, Keyvanbey Hamamı günümüzde özgün fonksiyonuyla hâlâ hamam olarak hizmet vermektedir (KK-1).

Türk hamamları soyunmalık, aralık, soğukluk ve sıcaklık denilen dört bölüm ile sıcak ve soğuk su depoları ve külhandan oluşan iki tesisat bölümünden oluşmaktadır. Soyunmalık (camekân) bölümünde duvarları çevreleyen ve birkaç adımla çıkılabilen sekiler ve tam ortada bir şadırvan mevcuttur. Aralık bölümü, 12. yy. ile 13. yy. hamamlarında soyunmalıktan ılıklığa geçişte bulunan bir diğer alandır. Bu bölüm 16. yy.dan sonraki hamamlarda görülmemektedir. Türk hamamlarının ana bölümlerinden olan soğukluk, dinlenme ve soyunma yeri olarak kullanılmıştır ki Selçuklu hamamlarında bu bölümde seki, kurna ve musluk görülmemesi de bu alanın yıkanma alanı olmadığını göstermektedir. Türk hamamlarının en önemli bölümü olan sıcaklık da çok eski zamanlardan beri gelişmiş planı ile kendini göstermektedir. Ortasında göbek taşı bulunan, genel ve özel yıkanma bölümlerine sahip olan sıcaklık, asıl yıkanma alanıdır (Önge, 1988: 407-410). Tarihî Gaziantep hamamlarına bakıldığında sokak kotuna yakın ve sokak kotunun altında yapılmış hamamlarda soğukluk bölümüne bir giriş bölümü ile girildiği görülmüştür. Aralık bölümü Gaziantep'teki hamamlarda görülmezken soğukluk, ılıklık, sıcaklık bölümleri hamamlardaki ortak yapı bölümleri olarak görülmektedir (Ararat, 2018: 94-95). Gaziantep hamamlarını diğer hamamlardan ayıran en önemli özelliklerden biri sokak kotundan daha aşağıda bulunmasıdır. Bu yapı özelliğinin hamamlarda ısı kaybının önlenmesi amacıyla oluşturulduğu bilinmektedir. İlıklık bölümü Gaziantep'te halk arasında orta soğukluk olarak da ifade edilmektedir. Hamama gelenler soğukluk bölümünde kıyafetlerini değiştirir, yemeklerini yer, sohbetlerini yapar. Orta soğukluk denilen bölüm ılıktır ve hamamın sığından çok rahatsız olunduğu zaman bu bölüme geçilerek serinlenir. Sıcaklık bölümü hamamda yıkanmanın gerçekleştiği asıl bölümdür.

Geçiş Dönemleri ve Tören Geleneği Bağlamında Gaziantep'te Hamam Çeşitleri

İnsan yaşamı doğum, evlenme, mesleki ilerleme ve ölüm gibi çeşitli geçişlerden oluşmaktadır. Bu toplumsal ve statüye dayalı geçişlerde aynı amaca hizmet eden ve birbirine benzeyen özel ritüeller gerçekleştirilmektedir (Gennep, 2022: 11). Çalışmada, Gaziantep kent merkezinde geçiş dönemleri etrafında gelin ve güvey hamamı, asker

hamamı, nişan hamamı, nevse hamamı ve kırk hamamının düzenlendiği görülmüştür. Bunun yanı sıra günümüzde kaybolmuş bir gelenek olan usta hamamı ve ev çıkartma hamamının bağımsız hamam faaliyetleri olduğu tespit edilmiştir. Bu hamam etkinlikleri birlik ve dayanışma içinde düzenlenen, sosyal kabuller ve kültürel değerlerin yaşatıldığı ve aktarıldığı toplumsal pratiklerdir.

Gaziantep'te hamamlar günde yaklaşık yirmi saat açık olarak genellikle gündüzleri kadınlara, geceleri erkeklere hizmet vermektedir. Kadınlar hamamlarda erkeklere kıyasla daha uzun kalmaktadır çünkü yeme-içme, eğlenme için de kadınlar hamamda daha uzun zaman harcamaktadır. Kadın müşterilerin uzun süre hamamda vakit geçirmeleri sebebiyle gündüz müşteri sirkülasyonu yoğun değildir. Kadınlar bir gün önceden hamama bilgi verir. Hamama gidilecek gün natır eve gelerek hamam bohçasını ve hamam halısını alarak hamama götürür. Natırdan bir müddet sonra hamamın misafirleri de giderek kendileri için natır tarafından belirlenmiş ve hazırlanmış yere yerleşirler (KK-1). Hamamda terleme, keselenme gerçekleştirilir ve birinci su ile yıkanılır, sonra öğlene doğru hamamda su kesilir ve soğuklukta mevsime göre hazırlanmış hafif yiyecekler yenir. Bunun ardından ikinci su ile yıkanılır. Yıkama işi tamamlandıktan sonra curun temizlenerek yeniden doldurulur ve abdest alınarak hamamdaki tüm işlemler tamamlanmış olur. Gaziantep'te müşteriler hamamları, temizlik ve arınmanın yanı sıra özel dönemlerde eğlenme ve yeme içme faaliyetlerini yürüttükleri bir mekân olarak kullanmaktadırlar. Kadınlar Gaziantep'te hamama giderken hem gösteriş için hem de yanlarından ayırmak istemedikleri için ziynet eşyalarını da takmışlardır. Ayrıca kadın hamamlarında oğullarını evlendirmek isteyen hanımlar, davranışlarını ve güzelliğini beğenecek bir kızla karşılaşmayı da ummuşlardır. Erkek hamamlarında hamamın büyüklüğüne göre saç ve sakal kesimi işleri de yapılmıştır. Kadınlar uzun hazırlıklar yaparak hamama giderken erkekler ya temiz kıyafetleri ile hamama gitmiş ya da temiz eşyalarını bir kumaşa sarılı vaziyette götürmüşlerdir. Kadınların bedenlerine sardıkları ipekten yapılmış hamam eşyasına mezer, erkeklerin kullandıkları pamuklu kumaştan imal edilmiş mavi veya kırmızı renkteki hamam eşyasına peştamal denilmiştir. Kadınların kullandıkları hamam bohçaları varlık gücünü gösteren bir unsur olarak görülmüş ve bohçaların düzenine ayrıca önem verilmiştir. Hamama gidecek her kadın için üç ayrı bohça hazırlanmıştır. Birinci bohçaya meşefe denilen baş ve yüz havlusu, mezer, lif, kese, tarak, ayna vb. konulmuştur. İkinci bohçaya temiz çamaşırlar, üçüncü bohçaya ise kirli çamaşırlar konulmuştur. Birinci bohça ipek kumaş üzerine sim işli ve altın tellidir, ikinci bohça kadife kumaş üzerine sırma işlidir, üçüncü bohça ise keten kumaş üzerine kasnak işlidir. Gaziantep geleneklerinde çok önem verilen ve özenilen hamam bohçaları ve eşyaları gelin olacak kızların çeyiz sandıkları içinde büyük bir özenle hazırlanarak bulundurulmuştur (KK-2). Gaziantep'te gerçekleştirilen hamam etkinlikleri şu şekilde tespit edilmiştir:

Nevse Hamamı: Yeni doğum yapmış anneler nevse hamamına giderler. Nevse hamamı bazen kırk hamamı ile birlikte bazen de ayrı düzenlenir. Günümüzde daha çok birlikte gerçekleştirilmektedir. Vücutta hamilelik sırasında biriken toksinlerin atılması için kadının sıcak bir küle girmesi gerektiğine inanılmaktadır. Nevse hamamında hem gelin tarafı hem de damat tarafı bulunur. Çok kalabalık olduğu için hamama başka müşteri kabul edilmez, gelen müşterilere “dipten kapıya” denir. Genellikle damat tarafı yemekler yaptırır. Bu yemekler hem maddi duruma göre hem de mevsime göre çeşitlenmektedir. Hamama sabah vakti gidilir, yemekler öğle vakti hamama getirilir. Nevse hamamlarının ve kırk hamamlarının olmazsa olmaz iki ritüeli vardır. Bunlardan biri “nevse emi”nin uygulanmasıdır. “Nevse emi” yaklaşık on çeşit baharatın bal ve pekmeze karıştırılması ile elde edilen yakıcı bir emdir ve mesir macununa benzer. Nevse eminin bağışıklık sistemini güçlendirdiği, toksinlerin atılmasını sağladığı düşünülür. Doğum yapmış kadın, hamamın sıcak bölümlerinden olan göbek taşına veya kazan önüne oturtulur. Nevsenin başına kurt kafası konur. Bu, doğum yapan kadını nazar, uğursuzluk, albasması gibi durumlardan korumak içindir. Kurt kafası ya hamamcıda olur ya da mahallenin kerdimanlarından ödünç alınır. Nevsenin tüm vücuduna nevse emi sürülür ve nevsese bir miktar nevsese eminden yedirilir. Emin vücutta kalabildiği kadar kalması istenir ancak em yakıcı olduğu için bu süre çok uzun değildir. Yirmi dakika ila kırk dakika arasında dayanılamayacak hâle gelinir. Ardından nevsese yıkanır. Bu şekilde nevselik dönemi tamamlanmış olur. Nevse eminden oradaki misafirlere de dağıtılır. Nevse eminin hazırlanması ve uygulanması işlemleri bebek üzerinde hakkı olduğu düşüncesiyle doğumu yaptıran ebe tarafından gerçekleştirilir. Ebe, mahalle kültürünün hâkim olduğu zamanlarda davetlileri tanıdığı için hamamda ve misafirlere arasında düzeni kurar. Ebenin toplumsal iletişimi sağlayan bir işlevi vardır. Nevse hamamına bebek de getirilir. Bu hamam geleneğinde bebek de yıkanır ancak kırk hamamında bebek için işlemler daha çoktur. Nevse hamamında bebeğin boğazı açılır. Anneanne veya babaanne gibi tecrübeli bir kişi biraz şekere batırıldığı işaret parmağını bebeğin boğazına sokar, kısa bir süre bekler. Bu şekilde bebeğin ses tellerinin açılacağı, sesinin gür olacağına inanılır. Nevse hamamındaki bir diğer uygulama da şöyledir; kurt kafası curun içindeki suda bekletilir. Nevse emi anneden arındırıldıktan sonra bebek, annenin kafasının üstünde tutulur ve kurt kafası içinde beklemiş olan su, bebek ile annenin üzerinden dökülür. Eğer bu şekilde su dökmek mümkün olmazsa anne ile bebeğin üstüne semsiye açılarak uygulama yapılır (KK-1). Kurtlar korkusuz hayvanlar olarak kabul edildikleri için bu ritüel ile çocuğun da korkusuz olması sağlanmak istenmekte ayrıca yine kurtların mitolojideki ve inanışlardaki işleviyle ilgili olarak anne ve bebeğin kötü ruhların fenalıklarından korunacağına inanılmaktadır (KK-2).

Kırk Hamamı: Kırk hamamı doğumdan sonraki kırkinci gün bebek ve anne için gerçekleştirilmektedir. Günümüzde çoğunlukla nevsese hamamı ile birlikte düzenlenen bu hamam töreni için kırk hamamı, kırkinci hamam veya

nevse hamamı da denmektedir. Kırk hamamının düzenlenmesinde kırkinci günü esas almak zorunluluğu yoktur. Kırkinci güne yakın uygun bir günde de hamam düzenlenebilmektedir. Bu hamam da nevse hamamı gibi törensel uygulamaları içermektedir. Bebeğin tuzlanması işlemi yaygın olarak yapılır. Tecrübeli bir kadın, anneanne veya babaanne bebeği kucağına alır. İnce bir tuzu tülbentten geçirirler. Tuzun iri tuz olmaması gerekir. İşlemi gerçekleştirecek kişi tuza elini batırır, bebeğin gövdesine sürer. Bu işlemle bebeğin daha sağlıklı olacağı, yetişkinlikte onda ter kokusu olmayacağı düşünülür. Bebeğin cildi taze olduğu için bebeğe nevse emi sürülmez. Bebek hafifçe tuzlanır hemen ardından ılık su dökülür, bebek sıcaklıktan çıkarılır. Kırklanma işlemi şu şekilde gerçekleştirilir; hamamda yıkanma ve temizlenme adına tüm işlemler gerçekleştirildikten sonra curun içine su doldururken el sağa sola doğru suyun içinde hareket ettirerek kırka kadar sayılır. Kırka kadar sayma işlemi tamamlanınca o su kırk suyu olur, bu baştan aşağı dökülür ve artık hamamda bundan başka bir işlem yapılmaz. Bu işlemler eşliğinde ayrıca dualar da okunur (KK-1). Ayrıca kırk hamamında çocuk sahibi olamayan bir kadının başının üstüne yeni doğan bebek tutularak kırklanmış su üzerlerinden dökülür ve bu şekilde kadının çocuk sahibi olacağı umulur (KK-2).

Nişan Hamamı: Günümüzde çok yaygın olmamakla beraber hâlâ devam eden bu hamam geleneği nişan merasiminden birkaç gün sonra düzenlenmektedir. Bu hamamın masraflarını erkek tarafı karşılar, kız tarafı ise erkek evine bir hediye sunar. Bu hamamda erkek evinin maddi imkânlarına göre hamam tamamıyla kapatılabilir. Diğer kadın hamamlarında olduğu gibi yiyecekler özenle hazırlanır ve sazlı sözlü eğlenceler gerçekleştirilir (KK-2).

Gelin Hamamı: Bu hamam düğünden birkaç gün önce ve sonra olmak üzere iki şekilde düzenlenmektedir. Gelinin damada temiz ve güzel biçimde görünmesi için bu hamam yapılır. Düğünden önce yapılan ve kız hamamı da denilen gelin hamamının masraflarını kız tarafı, düğünden sonra yapılanın masraflarını ise erkek tarafı karşılamaktadır. Bu hamama kız ve erkek taraflarından akrabalar ile yakın arkadaşlar davet edilir. Hamamda yenilir, içilir, mâniler söylenir, zılgıt çekilir, oyunlar oynanır. Mâniler ve türküler eşliğinde yıkanan gelinin üzerine “şamşırak” dökülür (KK-2).

Güvey Hamamı: Düğünden birkaç gün önce damadın ve arkadaşlarının katıldığı hamamdır. Bu hamama genelde büyükler katılmaz. Hamamda damadın eşi, dostu ve kendisi bulunur. Eskiden güvey hamamlarında alkol tüketilse de günümüzde hamamlarda alkol tüketiminin yasaklanması sebebiyle böyle bir davranış görülmemektedir. Damat ve arkadaşlarının çalgıcı götürerek eğlendiği bu hamam geleneğinde çığ köfte sık tercih edilen yemektir (KK-1).

Asker Hamamı: Asker hamamı da güvey hamamı gibi çoğunlukla askerin yakın arkadaşları ve dostlarının bulunduğu hamamdır. Asker uğurlamadan birkaç gün önce düzenlenerek askerin yakın arkadaşlarıyla

eğlenmesi üzerine gerçekleşmektedir. Asker hamamı geleneğinde askere gidecek olan gence harçlık verilmektedir (KK-1, KK-2).

Eş-dost Hamamı: Bu hamam için özel bir dönem beklenmez. İnsanlar hamama gitmek istediklerinde yakınlarıyla toplanarak hamama giderler. Perşembe ve cumartesi günleri hamamlara daha sık gidilmektedir (KK-1).

Usta Hamamı: Hafta boyunca çalışan ustalar ve işçiler hamış (perşembe) günü hamama gider temizlenir. Kalfa ve çırakları hamama usta davet eder. Cuma da tatil olduğu için tatillerini rahat yaparlar. Hamama giderken çalgıcı götürülür, çiğ köfte yapılır, oynanır söylenir. Bu hamam geleneği günümüzde kaybolmuştur (KK-1).

Ev Çıkartma Hamamı: Gaziantep'te ilkbaharda ve sonbaharda evlerde büyük bir temizlik gerçekleştirilir. Evin hanımı, kızları ve ailenin sosyo-ekonomik durumuna göre ücretli çalışan bir yardımcı evi bütün detaylarıyla temizler. Bu temizlik evin genişliğine ve temizliği yapan kişi sayısına göre üç ila yedi gün sürer. Buna halk arasında "ev çıkartma" denilmektedir. Ayrıca sonbaharda bu temizlikten önce patlıcan ve biber kurutma, salça yapma, ekşi hazırlama gibi girişimlerle kış mevsimine hazırlanılır. Tüm hazırlık ve temizlik işleri bitince hamama gidilir. Yani temiz eve temiz girmek istenir. Bütün aile fertleriyle birlikte bazen komşular da davet edilerek hamama gidilir. Bu hamam genellikle erba (çarşamba) günü düzenlenir. O gün hem evin hanımı hem de çocuklar yorulmuş olacağından evde yemek yapılmaz, evin erkekleri mevsimine göre bir yemek belirleyerek dışarıdan sipariş verir. Bu da geleneksel bir tutum olarak görülmektedir (KK-1).

Hamam Kültürü Etrafında Gelişmiş Sözlü Kültür Ürünleri

Gaziantep'te hamam kültürü mimari unsurlar ve ritüellerin yanı sıra sözlü kültür hazinesiyle de zengindir. Hamamlar, temizlik ve arınmayla beraber anıların, deyişlerin, türkülerin, efsanelerin icra edildiği mekânlar olarak şehrin kimliğini ve dokusunu şekillendiren unsurlardan biri olmuştur. Çalışmada Gaziantep kent merkezindeki hamam kültürünün bir yansıması olarak derlenen sözlü varlık şu şekilde tespit edilmiştir (KK-1, KK-2, KK-3, KK-4):

Gaziantep Hamam Kültürü ile İlgili Genel Terimler:

- **Curun:** Hamamda içine su doldurulan kurna.
- **Eşiklik:** Eski Antep evlerinde kapının olduğu yerdeki çukura verilen addır. Kapı, yerden 15-25 cm kadar derin olan dört kenara sahip bu çukurun içinden işlemektedir. Çukurun asıl fonksiyonu evin ısı kaybını önlemektir. İçerisinde su gideri de olan bu yapı ev ahalisi tarafından yıkanmak için de kullanılmaktadır.
- **Gane:** Hamamın ortasındaki fiskiyeli süs havuzu.
- **Gayme:** Kadın hamamlarında müşterilerin yıkanmasına ve keselenmesine yardımcı olan hamam çalışanı.
- **Gulleytin:** Gaziantep'te Yahudilerin ve Musevilerin gittikleri hamamlarda bulunan küvetten biraz daha büyük olan havuz. "Mikve

havuzu” da denilen bu havuza üç defa batılıp çıkıldığında Yahudiler ve Museviler kendi inançlarınınca arınmış olduklarını kabul etmişlerdir.

- *Halvet:* Hamamın sıcaklık bölümünün çevresindeki yıkanma hücreleri.
- *Hamam bohçası:* İçinde çamaşırların, hamam eşyalarının, hamam tasının bulunduğu torba. Gaziantep’te hamam bohçasının süsü ve nakışlarına özenilmiş ve bu özenle kadınlar arasında gösterişçi bir tutum sergilenmiştir.
- *Hamam halısı:* Hamama gidenlerin üzerinde oturdukları, soydukları, yeme-içme eylemlerini gerçekleştirdikleri halı. Yaklaşık 1,5 m -2,5 m ölçülerindedir.
- *Hamam tası:* Hamamda suyu aktarmaya yarayan kap. Gaziantep’te hamam tasları daha önceki tarihlerde misafirler tarafından evlerden götürülürken günümüzde hamamlarda mevcut olan taslar kullanılmaktadır. Bakır veya gümüşten yapılmış olan bu taslara çeşitli motifler ve modeller verilmiş olup geçmiş yıllarda bu özellikleri ile de toplum arasında anlam taşımıştır. İçine su konulduğunda hareket eden balık figürüne sahip taslar çocuklara hitap eder şekilde tasarlanmıştır.
- *Haphap:* Hamamda giyilen terlik, takunya.
- *Ilıklık:* Hamamda soğukluk ile sıcaklık arasında bulunan bölüm. Yeme-içme eylemleri ve dinlenme bu bölümde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca sıcaklık bölümünde çeşitli sebeplerden dolayı rahatsız olan insanlar bu bölümde yıkanabilmektedir.
- *Kırklanma:* Doğum yapan kadının ve yeni doğan bebeğin doğumdan sonraki takribî 40. günde çeşitli ritüellerle yıkanması.
- *Kıldanlık/Kildence:* Gaziantep’te eski yıkanma geleneklerinde kil, hamamda bir temizlik ürünü olarak kullanılmıştır. Kilin bir miktar su ile kullanıma hazır hâle getirildiği kaba kıldanlık denmiştir.
- *Kirdenlik:* Kirli çamaşırların yıkandığı bakır kap. Kazan formundaki bu kaplar ters çevrilerek darbuka olarak da kullanılmıştır.
- *Külhan:* Hamamda ateşin yakıldığı bölüm.
- *Külhancı:* Hamamı yakıp ısıtan kişi.
- *Mezer:* Kadınların hamamlarda bedenlerine sararak kullandıkları ipekten yapılmış hamam eşyası. Bu ipekten yapılmış tekstil ürünü suyla temas ettiğinde bedene yapışmakta ve düşmesi mümkün olmamaktadır.
- *Natır/Natıra:* Hamamın dış ilişkileriyle ilgilenen çalışanına verilen addır. Hamama gidecek kadınlar bir gün önceden natıra haber verirler. Natır, ertesi gün gider ve hamama geleceğini bildiren kişilerin evinden eşyalarını, hamam bohçasını, hamam halısını alır ve hamamda onlar için bir yer tutarak hamam halısını sekiye (yükseltiye) açar. Hamam bohçasındaki eşyaları da çıkararak asıl müşterinin gelmesini bekler. Natır, maddi imkânlar dâhilinde

tutulur çünkü ona bir bahşış vermek gereklidir. Evlerde banyo olmadığı dönemlerde insanlar hamama sık gitmişlerdir. Dolayısıyla her seferinde natır tutmak ve ona bahşış vermek herkes için mümkün olmamıştır. Natır hamamda geçirilen süre boyunca müşterisiyle ilgilenmektedir.

- *Nevse emi*: Hamamlarda lohusalar için hazırlanan özel baharat karışımı.
- *Nevse sekisi*: Hamamda kazan önünde bulunan alan. Çok sıcak olduğu için lohusa kadın bu alanda terletilir ve yıkanır.
- *Nevse*: Yeni doğum yapmış, doğumdan sonra henüz kırk günü tamamlamamış kadın.
- *Seki*: Dinlenme veya yıkanma için kullanılan orta sıcaklıktaki yüksek bölüm.
- *Sıcaklık*: Hamamda yıkanma eyleminin gerçekleştiği bölüm.
- *Soğukluk*: Hamamın girişindeki ilk bölüm. Hamam gelen misafirler bu bölümde soyunma-giyinme eylemlerini gerçekleştirmektedir.
- *Yapık suyu*: Hamamda sabun ve kil karışımı kirli su.

Deyimler:

Kendisini oluşturan sözcüklerin asıl anlamlarından başka bir anlamı veya asıl anlamlarından ayrı olmamakla beraber özel bir kavramı ifade eden kelime gruplarına deyim denilmektedir (Aksoy, 1945: 14). Deyimler, belli bir kültüre ve toplumsal bağlama ait kalıplaşmış söz öbekleri olarak dilin zenginliğini gösteren dil unsurlarıdır. Gaziantep'te zengin hamam kültürü etrafında oluşmuş deyimlerde hem hamamın bir mecaz unsuru olarak kullanıldığı hem de hamama özgü kültürel taşınmanın sağlandığı görülmektedir:

- *Dipten kapıya* (KK-1): Herhangi bir törensel gelenek için hamamın sadece bir grup misafire hizmet vermesi ve o grup dışında hamama başka bir müşterinin kabul edilmemesi anlamına gelen deyimdir.
- *Gulleytine batmış gibi* (KK-1): Gaziantep'te Yahudilerin gittikleri hamamlarda bulunan küvetten biraz daha büyük olan havuza gulleytin denilmektedir. Gulleytinin içindeki su ortam sıcaklığı kadardır. Erkekler hamama gelip yıkandıktan sonra en son gulleytinin içine kafalarını koyup çıkardıklarında yıkanma işlemi tamamlanırdı. Bu deyim de bu Yahudi geleneğinden kalmıştır. Çok hızlı yıkanmak anlamında kullanılmaktadır.
- *Hamam deliye kalmak* (Aksoy, 1945: 111): Bu deyim daha önce başkalarının da faydalandığı şey herkesin çekilmesiyle artık yalnız bir kişiye kaldı, anlamına gelmektedir.
- *Hamamda deli var* (Aksoy, 1945: 111): Bir kişinin herhangi bir sebeple sınırlı olduğu durumlarda onunla karşılaşmaktan çekinmek lazım, anlamındaki deyimdir.

- *Hamamı görmeden curuna âşık olmak* (Aksoy, 1945: 112): Bu deyim bir şeyin tamamını, tüm özelliklerini görmeden bir parçasını görerek etkilenmek anlamında kullanılmaktadır.

Atasözleri:

Atasözleri, bir fikri veya tecrübelerden çıkarılmış bir dersi; nasihat, genel kaide veya gelenek olarak kısa ve özlü şekilde ifade eden toplumun ortak bilincinden meydana gelmiş yaygın sözlerdir (Aksoy, 1945: 213). Toplumun uzun zaman boyunca edindiği tecrübelerden doğan atasözleri, o toplumun kimliği ve karakteri hakkında bilgileri içermektedir. Zengin bir hamam geleneğine sahip olan Gaziantep'te bu kültür etrafında söylenmiş atasözlerinde toplumsal değerlerin taşındığı görülmektedir:

- *Ak curun akmazsa kara curun kol gibi* (Aksoy, 1945: 248). Bu deyim bir amaç peşinde olan kimse, istediğine ulaşamazsa sıkı bir çalışmaya gerek olmadan ele geçen duruma kanaat etmelidir, anlamındadır.
- *Evde varken eşik hamama gitmek eşeklik* (KK-1): Hamama gitmek masraflı bir iş olduğu için evde eşiklik varsa orada yıkanmak yerine hamama gitmenin akılsızca bir davranış olacağı anlatılmaktadır.
- *Hamama giren terlemeden çıkmaz* (Aksoy, 1945: 308). Bir kişinin masraf gerektiren bir durumun içine girdikten sonra buna mecbur olduğunu anlatan deyimdir.
- *Hamamcının parası zibilde bağlı gerek* (Aksoy, 1945: 308): Bir kişi için en doğru davranış, bildiği şeyin alım satımıyla ilgilenmek olacaktır anlamındaki atasözüdür (Hamamlarda daha önceleri hayvan gübresi yakılmasından dolayı bu atasözü oluşmuştur).

Türküler:

Türküler, halk yaşamının bütün boyutlarına ayna olabilecek bir güce sahip halk şiiri örnekleridir (Sever, 2023: 399). Türküler ortaya çıktıkları dönemin sosyal ve siyasi şartlarından beslenmekte ve bu şartları desteklemektedir. Tarihi süreç içinde kırsala özgü görülen türkü geleneği kırdan kente göç ve kentli ortamdaki âşıklar ile birlikte kenti konu ederek kentli bir kimliğe de sahip olmuştur (Dinç, 2020: 487). Gaziantep'te kent ortamında gelişen hamam geleneği içinde türkülerin eğlenmeyi sağlayan bir işleve sahip olduğu, bu sebeple daha çok kırık havaların tercih edildiği görülmüştür. Hamam faaliyetleri içinde kadınların ve erkeklerin o anki ruh hallerine göre söyledikleri türkülerin bir sınırının çizilmesi ve listesinin belirlenmesi mümkün olmamakla birlikte bu çalışmanın bağlamı kapsamında Gaziantep'te kent merkezindeki hamamlarda sık icra edilen ve "hamam" geleneklerini içerdiği belirlenen türkü metinleri şunlardır:

Ey Hamamcı

"Ey hamamcı bu hamama güzellerden kim gelir
Ne bileyim beyefendi günde yüz bin can gelir

Önde halayıklar arkadan sultan gelir

Hamamın kurna yerine soyunur saçlı melek
Ellerin suya batırmış fincana benzer göbek
Ne kadar yalvardımsa kabul olmadı dilek

Hamamın göbek taşına üç gelin bir kız geldi
Hamamın gök kubbesini hoş bir sedadır aldı
Al hançeri vur sineme gör sinemde neler var” (KK-4).

Hem Gaziantep’te hem de Türkiye’nin diğer şehirlerinde bilinen bu türkü hamam kültürünü yansıtan folklorik bir anlatıma sahiptir. Türkü metninde güzeller, sultanlar ve diğer insanların hamama gelişinin ifade edilmesi ile hamamlarda sosyal sınıf farklılıklarının olduğu anlaşılmaktadır. Yine “önde halayıklar arkada sultan gelir” dizesi farklı tabakalardan insanlara işaret etmektedir. Türküde kurna yeri, göbek taşı, gök kubbe sözcükleri ile hamamın fiziksel detaylarına dair de bir tarif söz konusudur. Türkü, hamamlardaki geleneksel değerleri sunan içeriğe sahiptir.

Antep’in Hamamları

“Antep'in hamamları
Sallanır külhanları
Hoşgör Mahallesi'nin
Dip dibedir damları

Çiğ köftenin adına
Baklavanın tadına
Ye derler muradına

Hele hele hele Anteplim
Gel yanıma dili datlım
Çiftetelli çalıyor
Kalkın da oynayalım

Şu Kilis'in halları
Gelorum der dilleri
Mutlak Halep'e düşer
Kaçakçının yolları

Mercidabık ovası
Kara yılan yuvası
Çalar barak havası

Hele hele hele Kilislim
Gel yanıma dili datlım
Çifte telli çalıyor

Kalkın da oynayalım

Torosların koludur
Bizim gavur dağları
Acı mırra içerler
Ağaları beyleri

Pamuklar tarlasında
Tekirin yaylasında
Ağalar havasında

Hele hele hele Adanalım
Gel yanıma gadan alım
Çiftetelli çalıyor
Kalkın da oynayalım” (KK-3).

Bu türkü Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne ait birçok şehrin kültürel özelliklerini ve yerel kimliklerini yansıtmaktadır. Şehirlerin isimleri söylenerek sıralanan özelliklerde Gaziantep kenti, hamamları ile anılmıştır. Türkü içinde geçen çiğ köfte ve baklava hamamlarda yenilen yiyeceklerdendir ve çiftetelli oynanması çağrısı hamamlarda toplumsal bağın ve geleneksel davranışların bir parçası olarak değerlendirilebilecektir.

Bir Hamam Yaptırdım

“Bir hamam yaptırdım altı köşeli
Altı mermer üstü sedef döşeli
Üç gün oldu ben yârîmden şaşalı

Bilmez misin benim sana yandığım
İki elim koynumda mahrum kaldığım

Allı gelin, pullu gelin, has gelin
Ayağını nokta nokta bas gelin
Ben evliyim, sen selâmı kes gelin

Suya gider su testisi elinde
Al geymiş, etekleri belinde
Doldur doldur ver içeyim elinde

Bilmez misin benim sana yandığım
İki elim koynumda mahrum kaldığım

Allı gelin, pullu gelin, has gelin
Ayağını nokta nokta bas gelin
Ben evliyim, sen selâmı kes gelin

Ayağına geymiş sarı ediği
Ağlayı sızlayı aştı gediği

Yine mi olduğu düşmanların dediği

Allı gelin, pullu gelin, has gelin
Ayağını nokta nokta bas gelin
Ben evliyim, sen selâmi kes gelin” (Öztelli, 1972: 90).

Bu türkü, Türk halk müziğinde yaygın işlenen aşk temasıyla beraber hamam kültürü ve toplumsal dinamiklere dair de küçük bir göndermede bulunmaktadır. Bu bağlamda “Bir hamam yaptırdım altı köşeli, altı mermer üstü sedef köşeli” dizeleri, hamamın zengin dekorasyonuna dair bir bilgi vermektedir.

Efsaneler:

Efsaneler; şahıslar, olaylar ve mekânlar üzerine anlatılan, inandırıcılık özelliği taşıyan, olağanüstülük içeren, kısa ve konuşma dilindeki anlatılardır. Yakın geçmişte yaşandığına inanılan olayları ihtiva eden bu anlatılar gerçek olmasa dahi gerçekmiş gibi kabul edilir. Yaşadığımız dünyaya ait bu mahsuller tahkiyesindeki kişiye, mekâna kutsiyet kazandırmaktadır (Alptekin, 2012: 16-17). Bir bölge örnekleme üzerinden hamamların efsanelerde nasıl geçtiğine bakıldığında, hamamların inşa süreci, hamamların buldukları bölgede yer alma sebepleri ve yapılma amaçlarının efsanelere konu edildiği görülmüştür. Ayrıca efsanelerde cami-hamam ilişkisi aktarılarak cami yapılmadan önce hamam yapılması geleneği sık işlenmiştir. Bunların dışında sosyal statüden doğan farklar, hamamların iyileştirici yönleri, doğaüstü olay ve varlıklar, keramet sahibi kimseler de efsanelerde yer almaktadır (Ilıcak, 2020: 3598-3599). Gaziantep’te hamamlar ile ilgili tespit edilmiş efsaneler Şih Hamamı üzerinedir. Şih Hamamı, Şeyh Fethullah Hamamı olarak da kayıtlara geçmiştir. Hamamın girişindeki bilgilendirme tabelasında hamamın inşa kitabesinin olmadığı, Şeyh Fethullah Külliyesi’nin bir parçası olduğu, külliyelerde ilk inşa edilen yapı hamam olduğu için 16. yy. ortalarında yapıldığının düşünöldüğu yazmaktadır. Bu hamam günümüze kadar ulaşmıştır ve tüm bölümleri ile çalışır durumdadır. Şih Hamamı’nı yaptıran Şeyh Fethullah, Gaziantep evliyaları arasında halk içinde kerametleri yaygın biçimde anlatılan şahsiyetlerdendir. Birinci halife Hazreti Ebubekir soyundan olduğu kayıtlara geçen Şeyh Fethullah sadece Türkler değil Ermeniler arasında da ulu bir kişi olarak kabul edilmiştir. Ermeniler Şeyh Fethullah’a “Sürpađya” demişler, yazları belli bir tarihte Şeyh Hamamı’na giderek yıkanmış ve türbeyi de ziyaret etmişlerdir. Bu ziyaret esnasında Müslümanlarınkine benzer ritüeller gerçekleştiren Ermeniler o gün hamama gelemeyenler için de hamamın suyundan götürmüşlerdir. Yazılı ve sözlü kaynaklara göre Şeyh Fethullah, hanımının başka bir hamamda gördüğu kötü muameleden sonra bir hamam ve âdet olunduğu üzere hamamın yanına bir cami yaptırmaya karar verir. Bu yapıların inşası sırasında çalışanlar yevmiyelerini şeyhin üzerinde oturduğu postun altından almaktadır. Bunu gören işçilerden biri şeyhin olmadığı bir vakitte postun altındaki parayı almak için postu kaldırdığında bir yılanla karşılaşır ve az sonra işçinin yanına gelen şeyh ona

her deliğin altına elini sokmamasını söyler. Cami ve hamamın inşaatı sırasında sıra dışı pek çok olay meydana gelmiştir. Bunlardan bir diğerine göre cami yapıldıktan sonra ustabaşı Mekke yolunda kara taştan yapılmış bir sütun olduğunu onun da bu camide bulunmasını arzu ettiğini söyler. Ertesi gün bu sütun ustanın söylediği yerde dikili hâlde bulunur ki günümüzde de caminin doğu kısmında bu taş mevcuttur. Şeyh Fethullah, hamamı tamamladıktan sonra bir mumla yedi sene suyunu ısıtır. Hamamın diğer hamamlar gibi ısıtılmadığının fark edilmesi üzerine mum söner ve diğer hamamlar gibi ısıtılmaya başlanır. (Güzelbey, 1990: 50-53). Şih Hamamı etrafında yazılı ve sözlü kaynaklardan tespit edilen efsaneler şöyledir:

“Gaziantep’te Şehreküstü tarafında Şeyh Camisinin yanında Şih Hamamı bulunmaktadır. Efsaneye göre bir gün caminin banisinin hanımı hamama gitmiş. Onunla hamamda pek ilgilenmemişler, kadın orada kendini mahcup hissetmiş. Bunun üzerine kocası hanımının hürmetine hamam yaptırmaya karar vermiş ve Şih Hamamı bu olay üzerine yaptırılmış. Bugün Şeyh Fethullah Efendi’nin mezarı da oradadır” (KK-1).

“Günümüzde hâlâ Şeyh Fethullah Efendi Hazretleri’nin bazen sabah namazına yakın hamama giderek abdest aldığı söylenir. Bunu görenler de vardır. Rahmetli Bıçakçı Mustafa oranın hamamcisidir. O gördüğünü söylemiştir. Şeyh Fethullah Hazretleri’nin oraya hamamı korumak için geldiği söylenir” (KK-1).

“Şih hamamına Gaziantep’in soylu ailelerinden birinin hanımları toplanır giderler. O gün orada bir Arap Hanım da yıkanmak üzere bulunmaktadır. Ailenin hanımları Arap kadından rahatsız olur, ondan biraz ötede yıkanmasını isterler. Hatta bir rivayete göre içlerinden biri “Pis Arap” der. Bunun üzerine içerleyen Arap kadın ailenin soyadını telaffuz ederek “Ey B...ı bu hamama her geldiğinizde sular kesilsin, yıkanamayın inşallah” diyerek beddua eder. Bunun üzerine hamamın sulari kesilir. Bugün hâlâ o sülaleden birisinin Şih Hamamı’na gitmesi hâlinde hamamın sularının kesildiği anlatılmaktadır. Hamam görevlileri hamamda su kesilirse içeride B...ı ailesinden birisi varsa çıksın diye rica etmektedir” (KK-3).

“Şeyh Fethullah’ın karısı bir gün oğullarının işletmekte oldukları bir hamama gider. Burada iyi muamele görmez, kurnaların başına sokulmaz. Kadın, yapık suyu denilen killi ve sabunlu sularla yıkanarak üzgün bir halde evine döner. Olup bitenleri kocasına anlatır. Fakirliği yüzünden uğradığı bu muameleden ötürü yakınır. O zaman Şeyh Fethullah kuyudan bir kova su çekmesini söyler. Kadın kocasının dediğini yapar. Kovanın altınla dolu olduğunu görür. Şeyhin emri ile bunu kuyuya boşaltır. İkinci bir kova daha çeker. Bunun da içerisinin yılan, akrep çıyanla dolu olduğunu müşahede eder. Devletli: Eğer dünya malı olan altına rağbet edeydin bu haşarat senin içindi der. Kadın bu kovayı da boşaltır, üçüncü kovadan çıkan su ile yıkanır.

Şeyh Fethullah karısının uğradığı muameleden çok üzülür. Bir hamam yaptırmaya ve âdet olduğu üzere yanı başına bir de cami inşa ettirmeye karar verir. İşe girişir. Bir yandan temel kazılırken öbür yandan da taşlar getirilip yontulmaya başlanır. Bu sırada yontuculardan birisi ona bu yapılara çok masraf olur, sen fakir bir dervişsin bu kadar parayı nerden bulacaksın diye sorar. Şeyh Fethullah püf deyince taşlardan biri altın olur” (Güzelbey, 1990: 51-52).

Şeyh Fethullah Cami ve Hamamı’nda her türlü sıkıntıya çare bulunduğu inanılmaktadır ki yapık suyu ile yıkanmanın hastalıklara çare olduğu düşünülür. Vücudunda ağrı olanlar üç gün peş peşe hamama gelip yıkanır ve orada istirahat ederse ağrıların geçeceğine inanılmıştır (Güzelbey,1990: 54). Kaynak kişilerden Miyase Ö.’nün aktardığı bilgiye göre

hastalığı olan kimseler belli bir gün ve vakitte Şih Hamamı'na giderek orada yıkanır, ardından uyurlar. Uyku sırasında ulu bir kimsenin ruhunun gelerek onlara şifa dağıtacağı düşünülür. Yine aynı kaynak kişinin verdiği bilgiye göre bahtı kapalı kızlar Cuma günü yedi caminin çeşmesinden su toplayarak Şih Hamamı'na gelir ve yedi camiden toplanan su ile yıkanırsa bahtı kapalı olan kızın kısmeti açılır ve evlenmesi mümkün olur.

Gaziantep Hamam Müzesi

Gaziantep Hamam Müzesi, Osmanlı hamam mimarisinin ve Gaziantep hamamlarının güzide örneklerinden biri olan Paşa Hamamı'nda hizmet vermektedir. Vakfiyesine göre 1577 senesinde Lala Mustafa Paşa tarafından yaptırılan külliye'nin hamam bölümünü oluşturan yapı, Gaziantep Büyükşehir Belediyesinin restorasyon faaliyetleri ile müze formuna ulaştırılmıştır (URL-2). Hamam müzesinde alanlar, Gaziantep'teki geleneksel hamamlarda olduğu gibi soğukluk, orta soğukluk (ılıkılık) ve sıcaklık bölümlerinden müteşekkildir. Hamamda bal mumundan yapılmış insan heykelleriyle hamam gelenekleri, hamam adabı, hamamda giyim kuşam ve yeme adetleri gibi kültürel unsurlar ile çeşitli hamam araç ve gereçleri sergilenmektedir. Hamamın içerisinde yer alan bilgilendirme yazılarında hamam geleneği ve tarihi hakkında bilgiler yer almaktadır. Hamam müzesi görevlileri, ziyaretçilere eşlik ederek hamamda teşhir edilen her türlü ürün hakkında kültürel aktarımı sağlamaktadır.

Gaziantep Büyükşehir Belediyesinin müzeler ve kütüphaneleri tanıtmak amacıyla kullandığı "gbbmuzelerivekutuphaneleri" adlı Youtube kanalında ve "gbbmuzeleri" adlı instagram sayfasında hamam müzesi ve Gaziantep hamam geleneği hakkında bir aktarım yapılmakta bu sayede kültürel bilgi çok daha geniş kitlelere ulaşabilmektedir. Youtube'daki "Gaziantep Hamam Müzesi- Şamşırak Atölyesi – YouTube" adlı programda, bir sözlü kültür aktarıcısı gelin hamamı ritüelinin parçası olan "şamşırak"ın nasıl yapıldığını ve uygulama şeklini paylaşmaktadır (URL-3). Buna göre gelin hamamlarında gelin için özel olarak yapılan bir parfüm olan "şamşırak", gelinin son yıkama suyuna bir miktar damlatılmaktadır. Amacı, gelinin bu suyla yıkandığında damada güzel kokmasıdır. "Mumyan" adında renk veren bir taş bir gün önceden bir miktar suya karıştırılarak açık kırmızı renkte bir içecek elde edilir. Bu içeceklerle amber, gül yağı, tarçın, karanfil gibi güzel kokulu bitkiler karıştırılarak şamşırak elde edilir. Mumyan aslında korkularından kurtulmak isteyen insanlar arasında kullanılan bir içecektir. İnanışa göre, korkan bir kişinin üç gün boyunca uyandığında, henüz ayaklarını yere basmadan mumyan içtiğinde korkularından kurtulacağına inanılmaktadır. Gaziantep Hamam Müzesi'nde düzenlenen atölye programında, bu ritüelin aktarılmasının yanı sıra şamşırak kokusu Kadınlar Günü, Anneler Günü gibi özel günlerde hamam ziyaretçilerine hediye edilmektedir. Aynı Youtube kanalında "nevse emi"nin nasıl yapıldığı ve uygulandığı ile ilgili çevrim içi paylaşım gerçekleştirilmiştir. Burada aktarılanlara göre; Gaziantep'te doğum yapmış kadının yirminci gününde ve kırkıncı gününde hamama gidilir. Genellikle yirminci günde bebeğin

tuzlanması işlemi gerçekleştirilir. Bu günde inceltmiş tuz, bebeğin vücuduna uygun biçimde tatbik edilir. Nevseye ise ister yirminci günde, ister kırkıncı günde isterse de her iki günde em sürülür. Bu em ile vücuttaki toksinler atılır ve lohusalık tamamlanmış olarak kadın normal yaşamına döner. Nevse emi, koyulaştırılmış pekmeze zencefil, kimyon, reyhan, Hindistan cevizi, tarçın, karanfil, portakal kabuğu, defne, karabiber, pul biber gibi baharatlar ile koku veren bitkilerin karıştırılmasıyla elde edilmektedir. Bugün bu karışımlar aktarlarda hazır olarak bulunmaktadır. Ölçü olarak bir kilogram pekmeze yarım kilogram baharat karıştırmak yeterli olsa da tam kıvam tadılarak belirlenir. Hazırlanan karışım küçük kavanozlara, kaplara paylaştırılarak hamama gelen misafirlere dağıtılır. Bu çevrim içi atölyeler müzenin aktif faaliyetleri içerisinde de yetişkinlere yönelik düzenlenmekte ayrıca çocuklara yönelik sabun atölyesi ve taş atölyesi de gerçekleştirilmektedir. Bu atölyeler katılımcılarla önceden planlanmakta, atölyeleri müzedeki uzmanlar yönetmektedir (KK-2). Bu uygulamalar sözlü kültürün korunması ve gelecek nesillere ulaştırılması açısından önemli bir rol oynamaktadır. Bu sayede geçmişin bir parçası, yaşayan bir unsur olarak günümüze ve geleceğe taşınabilmektedir.

Gaziantep'te Hamam Kültürünün Değişim ve Dönüşümü

Bu çalışmada Gaziantep'teki hamam geleneklerinin geçtiğimiz yüzyılda nasıl gerçekleştiği üzerine bulgular sunulmuştur. Günümüzde ise hamam kültürünün artık değiştiği gözlemlenmektedir. Gaziantep'te otellerin bünyesinde bulunan veya bağımsız tesisler olarak tasarlanmış modern hamam mekânları, günümüzde geleneksel unsurları korurken sauna, buhar odası, tuz odası, yüzme havuzu, spa, restoran gibi yeni unsurların da eklenmesiyle farklı bir boyut kazanmıştır. Bu mekânlarda hamama gelen müşteriler sabun, şampuan, kese gibi yıkanma araç gereçlerini artık kendileri temin etmemekte, bunlar hamam bünyesinde müşterilere lüks konseptler ile sunulmaktadır. Ayrıca hamamlarda müşterilerin yıkanmasına yardımcı olan natırların ve gaymelerin yanı sıra, çeşitli teorik ve pratik eğitimleri tamamlamış masaj uzmanları bulunmaktadır. Bu hamam görevlileri hem yıkanmaya yardımcı olmakta hem de müşterilere sunulan masaj seçeneklerinden biriyle hizmet vermektedir. Lüks tüketim mekânları olarak öne çıkan bu tesislerde geçiş törenleri için düzenlenen hamam etkinlikleri de organizasyon şirketleri ile yürütülmektedir. Organizasyon şirketleri müşterilerle belirledikleri tema üzerinden hamamı süslemekte, müşterilere seçkin ürünler ve hediyelikler hazırlamakta ve yiyecek içecek ikramı sunmaktadır. Bu yolla düzenlenmiş etkinliklerde hamamın masrafları çoğunlukla etkinliği düzenleyen ev sahibi tarafından karşılanırsa da her davetlinin kendi giriş ve harcama masraflarını karşıladığı da görülmektedir.

Gaziantep'te hamam kültürünün zengin olduğu dönemlerde geleneksel Antep evlerinde evin dışında bir alanda bulunan banyonun ev ahalisine konfor sunmadığı ve insanların kapının altında bulunan, ısı yalıtımını sağlayan "eşiklik"te yıkanmayı tercih ettikleri tespit edilmiştir.

Eşikliğin evdeki konumu insanlara ancak kısıtlı sürede, hızlı yıkanma imkânı verebilmiştir. Gaziantep hamamları ise uzun ve keyifli yıkanma saatleri sunması, toplumsal iletişimin ve eğlenmenin ön plana çıkması sebebiyle insanların aile fertleri ve eş dostları ile etkileşim kurdukları mekânlar olmuştur. Günümüzde kentteki her evde banyo bulunmakla beraber, neredeyse her odada bir banyonun tasarlandığı yapıların sayısı oldukça fazladır. Bu evlerde doğal gaz veya güneş enerjisi sayesinde günün her saatinde sıcak suya erişmek mümkün olmaktadır. Yeni şartlar, insanlara istedikleri zamanda, önceden bir planlama gerektirmeyen bir temizlik fırsatı sunmaktadır. Bu sebeplerle Gaziantep insanının neredeyse bir tam gününü alan yıkanma faaliyetleri için hamamlar yerine evlerini tercih ettikleri gözlemlenmektedir.

Sonuç

Gaziantep'teki hamamlar, insanların geçmişlerini anlamalarına, kültürel değerleri paylaşmalarına ve bir araya gelerek sosyal bir hafıza oluşturmalarına yardımcı olan kültürel mekânlar olarak işlev görmüşlerdir. Bu mekânlar, sadece temizlik amacıyla değil, aynı zamanda eğlence ve toplumsal iletişim odaklı olarak kullanılmıştır. Hamam geleneği etrafında oluşmuş kültürel varlığın tespit edilmesi ve korunması amacıyla hazırlanmış olan bu çalışmada Gaziantep kent merkezindeki tarihî hamamlar, hamamda düzenlenen törenler, hamam kültürü etrafında yaratılan ve icra edilen sözlü edebiyat varlığı, Gaziantep Hamam Müzesi ve değişen hamam âdetleri üzerinde durulmuştur. Köklü ve zengin kültürel varlığa sahip olan şehirdeki eski Antep evlerinde banyo bulunmaması sebebiyle yıkanma için kapının altındaki “eşiklik” denilen yapı tercih edilmiş ancak burada yıkanmanın konforlu olmaması sebebiyle insanlar hamama gitmeyi tercih etmişlerdir. Temizlik için sık ve yoğun tercih edilen bu mekânlarda günümüzde de gerçekleştirilen nevse hamamı, kırk hamamı, gelin hamamı, damat hamamı, nişan hamamı gibi törenler düzenlenmektedir. Bununla beraber usta hamamı ve ev çıkarma hamamının artık kaybolmuş birer gelenek olduğu tespit edilmiştir. Kadınlar için uzun ve keyifli saatlerin geçirildiği Gaziantep hamamlarında eğlence ön plandadır. Akrabalar ve eş dost ile gidilen kadın hamamlarında yeme-içme ve eğlenme için gereken tüm hazırlıklar yapılarak hamama gidilmiştir. Kadınlar hamam eşyaları ile birbirlerine karşı gösterişçi tutumda bulunmuşlardır. Ancak Gaziantep hamam gelenekleri içinde erkeklerin hamamlarda temizlenmeyi ön planda tuttuğu ve kadınlara göre hamamda daha az zaman geçirdikleri anlaşılmıştır.

Gaziantep'te hamam kültürü etrafında söylenen türkü, atasözü, deyim ve efsaneler önemli birer belge olarak Gaziantep halkı için bu kültürün toplumdaki değerinin ve yerinin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Bu sözlü edebiyat varlıklarından türküler hem hamamda eğlenmenin bir parçası olmuş hem de taşıdıkları içerikle kültürün aktarımına hizmet etmiştir. Hamam kültürü ile ilgili tespit edilen efsanelerin tamamı Şih Hamamı'na ait olup hamamı yaptıran Şeyh Fethullah Efendi'nin kudretinin hamama sirayet etmesi üzerine hamama kutsallık kazandıran ve

hamamı koruyan anlatılar olduğu görülmüştür. Gaziantep Hamam Müzesi belediyenin çalışmaları neticesinde tarihî Paşa Hamamı'nın restore edilmesi ile hizmete açılmıştır. Paşa Hamamı'nın bina yapısı korunarak hamamda heykellerden ve hamam eşyalarından oluşan sergilerle hamam geleneğinin canlandırılması sağlanmıştır. Ayrıca hamamda düzenlenen atölye faaliyetleri ile yine bu kültüre ait aktarım gerçekleştirilmektedir.

Günümüzde modernleşme ve yaşam tarzındaki değişimlerin etkisiyle Gaziantep kent merkezindeki hamam kültürünün değiştiği görülmüştür. Evlerde konforlu temizlik imkânı sunan banyolar, insanların zamandan da tasarruf etmelerini sağlamakta bunun sonucunda bireysel temizlik için hamamlar çok nadiren tercih edilmektedir. Nevse hamamı, kırk hamamı, gelin hamamı gibi törensel hamam etkinlikleri için günümüzde - gösterişçi tüketimin de etkisiyle- içerisinde spa, yüzme havuzu, buhar ve sauna odaları, restoran gibi hizmet çeşitliliği sunan alanların yer aldığı, otel bünyelerinde veya bağımsız olarak hizmet veren hamamlar tercih edilmektedir. Bu mekânlarda eski hamam gelenekleri değişerek ve dönüşerek yaşamaya devam etmektedir.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Aksoy, Ö.A. (1945). *Gaziantep ağızı II. Cilt*. İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi.
- Ararat, M. (2018). *Tarihi Gaziantep hamam yapıları*. Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Alptekin, A.B. (2012). *Efsane ve motifleri üzerine*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Diñç, M. (2020). Türkülerin başına gelenler: Politik-ideolojik sebeplerle değiştirilen türküler üzerine. *Folklor/Edebiyat*, 26 (103), 483-508.
- Eravşar, O. (2009a). Anadolu'da Bizans hamamları. *Eski Hamam Eski Tas*, İstanbul: Tofaş Sanat Galerisi Yayınları.
- Eravşar, O. (2009b). Anadolu Selçuklu hamamları. *Eski Hamam Eski Tas*, İstanbul: Tofaş Sanat Galerisi Yayınları.
- Evliya Çelebi. (2010). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi seyahatnâmesi*. 9. Kitap 1. Cilt, (hzl.: Seyit Ali Kahraman). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gennep, A. (2022). *Geçiş Ritleri* (çev. Oylum Bülbül Beşer). İstanbul: Nora Kitap.
- Güzelbey, C.C. (1990). *Gaziantep evliaları*. Gaziantep: İslami Hizmetler Vakfı.
- Ilıcak, G. (2020). Kültürel Bir Değer Olarak Hamam ve Efsanelerde Kullanılışı. *Tarih Okulu Dergisi*, 13(48), 3581-3603.
- Mert, İ.H. (2009). Antik Roma uygarlığında yıkanma kültürü. *Eski Hamam Eski Tas*, İstanbul: Tofaş Sanat Galerisi Yayınları.
- Oğuz, Ö. (2007). Folklor ve kültürel mekân. *Millî Folklor*, 19 (76), 30-32.
- Önge, Y. (1988). Anadolu Türk hamamları hakkında genel bilgiler ve Mimar Koca Sinan'ın inşa ettiği hamamlar. *Mimarbaşı Koca Sinan: Yaşadığı Çağ ve Eserleri Cilt 1*, (ed. Sadi Bayram), İstanbul: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

- Önge, Y. (1995). *Anadolu'da XII-XIII yüzyıl Türk hamamları*. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Sever, M. (2023). Söylemelik türler. *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, (ed.: Mehmet Ali Yolcu). Çanakkale: Paradigma Akademi.
- Şahin, M. (2009). Antik çağda banyo kültürü. *Eski Hamam Eski Tas*, İstanbul: Tofaş Sanat Galerisi Yayınları.
- Türkçe sözlük* (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Öztelli, C. (1972). *Evlerin önü*. İstanbul: Hürriyet Yayınları.
- Uluumay, E. (2009). Hamam kültürü üzerine. *Eski Hamam Eski Tas*, İstanbul: Tofaş Sanat Galerisi Yayınları.
- Ünver, S. (1950). Türk hamamları. *Tarih Dünyası*, 5, 198-203.
- Ünver, S. (1973). Türk hamamı. *Belleten*, 37 (145), 87-94.
- Yegül, F. (2011). *Roma dünyasında yıkanma*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Elektronik Kaynaklar

- URL-1: KUR'AN-I KERİM | 105. Sayfa | Mâide Sûresi | Meal - Kuran Yolu (diyanet.gov.tr). (12.06.2023)
- URL-2: Gaziantep Hamam Müzesi (gaziantephamammuzesi.org). (14.06.2023)
- URL-3: Gaziantep Hamam Müzesi - Şamşırak Atölyesi - YouTube. (14.06.2023)

Sözlü Kaynaklar

- KK-1: Asım Mihçioğlu, Gaziantep, Serbest Meslek. (Görüşme: 15.06.2023)
- KK-2: Tuncay Çevik, Erkek, Gaziantep, Gaziantep Hamam Müzesi Sorumlusu. (Görüşme: 20.06.2023)
- KK-3: Duygu U.A., Gaziantep 1990, Üniversite Mezunu, Öğretmen. (Görüşme: 10.06.2023)
- KK-4: Miyase Ö., Gaziantep 1966, Ortaokul Mezunu, Ev Hanımı. (Görüşme: 15.06.2023)

EKLER

Fotoğraf-1: Şeyh Fethullah (Şih) Hamamı (Asım Mihçioğlu'nun arşivinden)

Fotoğraf-2: Naib Hamamı (Asım Mihçioğlu'nun arşivinden)

Fotoğraf-3: Çeşitli hamam malzemeleri (Asım Mihçioğlu'nun arşivinden)

Fotoğraf-4: Gaziantep Hamam Müzesi'nde orta soğukluk bölümü

Fotoğraf-5: Gaziantep Hamam Müzesi'nde gulleysin

Fotoğraf-6: Gaziantep Hamam Müzesi'nde sıcaklık bölümü

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

Etik Kurul Belgesi/Ethics Committee Approval: "Gaziantep Kent Merkezinde Hamam Kültürü" başlıklı çalışma için Gaziantep Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 06.06.2023 tarihli toplantısında 336360 sayılı dilekçe değerlendirilerek söz konusu bilimsel araştırmanın yapılacağı kararı verilmiştir. İlgili belge www.dergipark.org.tr üzerinden sisteme yüklenerek Motif Akademi Halkbilimi Dergisi'ne iletilmiştir. /The study titled "Bath Culture in Gaziantep City Center" has been approved for research by the Gaziantep University Social and Human Sciences Ethics Committee during their meeting on June 6, 2023, under petition number 336360. The relevant document has been uploaded to the system at www.dergipark.org.tr and submitted to the Motif Academy Folklore Journal.

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.